

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до проведення практичних занять та організації самостійної і
індивідуальної роботи з навчальної дисципліни**

ПАРТІЙНІ ТА ВИБОРЧІ СТУДІЇ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 052 «Політологія».

Укладач: доктор політичних наук,
професор, професор кафедри політичних
наук і права Наумкіна С. М.

Одеса - 2023

УДК 342(100)(075.8)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 5 від 30 листопада 2023 року)*

Рецензенти:

***Кокорєв О. В.**, доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин, суспільних комунікацій та ІТ-права, Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку (м. Одеса).*

***Музиченко Г. В.**, доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи, професор кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».*

Наумкіна С. М. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної і індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Партійні та виборчі студії» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія»]. Одеса : Університет Ушинського. 2023. с. 79.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної і індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Партійні та виборчі студії» містять навчально-тематичний план практичних занять, завдання до практичних занять, питання для обговорювання, закріплення й перевірки знань здобувачів, питання та завдання для самостійного опрацювання певної частини курсу, творчо-аналітичні завдання, приблизну тематику індивідуальних навчально-дослідних завдань та методичні рекомендації щодо їх виконання, тестові завдання, питання до екзамену, а також систему оцінювання щодо форм поточного та підсумкового контролю з поясненнями, список рекомендованих джерел інформації.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	9
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	13
Змістовий модуль 1. Політичні партії та партійні системи	13
Тема 1. Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення	13
Практичне заняття № 1	14
Практичне заняття № 2	15
Тема 2. Сутність, функції та структура політичної партії	17
Практичне заняття № 3	17
Практичне заняття № 4	18
Тема 3. Типологія та ідеологія політичних партій	19
Практичне заняття № 5	19
Практичне заняття № 6	20
Тема 4. Правове-регулювання та фінансування діяльності політичних партій	22
Практичне заняття № 7	22
Практичне заняття № 8	24
Тема 5. Партійні системи. Типологія партійних систем	25
Практичне заняття № 9	25
Практичне заняття № 10	27
Тема 6. Емпіричні методи дослідження політичних партій	28
Практичне заняття № 11	28
Практичне заняття № 12	29
Змістовий модуль 2. Вибори та виборчі системи	29
Тема 7. Історія становлення і розвитку інституту виборів	29
Практичне заняття № 13	29
Практичне заняття № 14	31
Тема 8. Вибори як політичний інститут	32
Практичне заняття № 15	32
Практичне заняття № 16	34
Тема 9. Виборча кампанія та виборчий процес	35
Практичне заняття № 17	35
Практичне заняття № 18	36
Тема 10. Виборчі системи: поняття, структура та види	37
Практичне заняття № 19	37

Практичне заняття № 20	38
Тема 11. Референдуми та плебісцити	40
Практичне заняття № 21	40
Практичне заняття № 22	41
Тема 12. Виборче право та відповідальність за його порушення	43
Практичне заняття № 23	43
Практичне заняття № 24	44
Тема 13. Виборча система сучасної України	45
Практичне заняття № 25	46
Практичне заняття № 26	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ	49
РОЗДІЛ 4 КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	53
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ	67
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	77

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні рекомендації укладені відповідно до ОПП «Політологія» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». У рекомендаціях висвітлені основні завдання щодо практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітньо-наукового процесу в закладі вищої освіти.

Навчальної дисципліни «Партійні та виборчі студії» є обов'язковою дисципліною для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». «Партійні та виборчі студії» як наука і навчальна дисципліна займає особливе місце в системі гуманітарних наук. Завдяки її вивченню здобувачі отримують найважливіші усталені знання про тенденції функціонування та розвитку політичних партій та партійних систем, вибори як інститут політичної системи, типи виборчих систем, світовий досвід формування партійних та виборчих систем на прикладах різних країн світу; основні напрями і тенденції розвитку різних типів партійних та виборчих систем; особливості переходу від одного типу партійної та виборчої системи до іншої; особливості інституту виборів в умовах демократії, авторитаризму й тоталітаризму як явищ, характерних для новітньої епохи. Це є актуальним і необхідним для кращого розуміння сучасного суспільно-політичного життя, зовнішньополітичних процесів та напрямків розвитку України.

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів системи знань та цілісного уявлення щодо виникнення, утворення, діяльності політичних партій та виборчих систем в сучасних суспільствах; оволодіння практичними навичками критичного осмислення світового досвіду формування виборчих систем на прикладах країн світу та формування теоретичних знань і практичних навичок, щодо якісних та кількісних характеристик політичних партій та партійних систем. Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН02. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово у професійній діяльності.

ПРН04. Мати навички професійної комунікації.

ПРН05. Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ПРН06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства

та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.

ПРН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

ПРН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

ПРН14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

ПРН15. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.

ПРН21. Збирати, опрацьовувати та використовувати інформацію стосовно розроблення та реалізації стратегії розвитку держави, регіону, галузі під час здійснення професійної діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати :

- сутність «політичних партій», «партійних систем», їх основні типи та функції;
- механізми формування політичних партій, основні ідеології;
- специфіку розвитку політичних партій в перехідних суспільства та трансформації партій і партійних систем в сталих суспільствах (як демократичних, так і тоталітарних), тенденції розвитку партій та партійних систем в XXI ст.
- місце виборчої кампанії в політичному житті суспільства;
- основні напрями, тенденції та ключові аспекти електоральних технологій;
- базові принципи, методи, прийоми роботи виборчого штабу з виборцями, конкурентами, агітаторами.

уміти:

- здійснювати аналіз виникнення і трансформації партій, партійних систем;
- з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки в політичних подіях, аналізувати матеріал в певній системі, порівнювати кількісні показники ефективної діяльності партій окремих країн і партій сучасної України;

- давати критичну оцінку діяльності політичних партій, їх впливу на політичну систему;
- виконувати політико-організаційні, експертні та консультаційні функції які стосуються виборів на різних рівнях політичної системи країни.
- визначати проблеми та цілі виборчої кампанії, оптимальні шляхи її проведення, здійснювати аналіз конкурентів і виборців;
- вибирати оптимальну стратегію позиціонування кандидата чи політичної партії; готувати аналітичні й інформаційні матеріали, прес-релізи у ході виборчої кампанії.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності:

ЗК02. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК03. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК06. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК07. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК08. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні компетентності:

СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

СК07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

СК08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та

інструментарію політичного аналізу.

СК14. Уміння проводити кваліфікований аналіз і давати оцінку прийнятним рішенням, постановам органів законодавчої, виконавчої влади, партійних і громадських організацій, їх лідерів.

**ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:**

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

РОЗДІЛ 1.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	<i>Круглий стіл</i> «Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення»	2	1
1	<i>Круглий стіл</i> «Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення»	2	
2	<i>Семінар</i> «Сутність та функції політичної партії»	2	
2	<i>Семінар</i> «Структура політичної партії»	2	
3	<i>Семінар</i> «Типологія та ідеологія політичних партій»	2	
3	<i>Круглий стіл</i> «Типологія та ідеологія політичних партій»	2	
4	<i>Семінар</i> «Правове-регулювання діяльності політичних партій»	2	1
4	<i>Семінар</i> «Фінансування діяльності політичних партій»	2	
5	<i>Семінар</i> «Партійні системи. Типологія партійних систем»	2	
5	<i>Семінар</i> «Партійні системи. Типологія партійних систем»	2	
6	<i>Семінар</i> «Емпіричні методи дослідження політичних партій»	2	
6	<i>Семінар-практикум</i> «Емпіричні методи дослідження політичних партій»	2	
7	<i>Семінар</i> «Історія становлення і розвитку інституту виборів»	2	1
7	<i>Круглий стіл</i> «Історія становлення і розвитку інституту виборів»	2	
8	<i>Семінар</i> «Вибори як політичний інститут»	2	
8	<i>Семінар</i> «Вибори як політичний інститут»	2	
9	<i>Семінар</i> «Виборча кампанія та виборчий процес»	2	
9	<i>Семінар</i> «Виборча кампанія та виборчий процес»	2	
10	<i>Семінар</i> «Виборчі системи: поняття, структура та види»	2	
10	<i>Пленарна дискусія</i> «Види виборчих систем»	2	
11	<i>Семінар</i> «Референдуми та плебісцити»	2	1
11	<i>Круглий стіл</i> «Референдуми в Україні»	2	
12	<i>Семінар</i> «Виборче право та відповідальність за його порушення»	2	
12	<i>Семінар</i> «Виборче право та відповідальність за його порушення»	2	
13	<i>Круглий стіл</i> «Виборча система сучасної України»	2	
13	<i>Дискусія</i> «Виборча система сучасної України»	2	
Разом		52	4

Усі форми проведення практичних занять передбачають дискусію зі сформульованих питань, з'ясування виділених термінів і понять, обговорення доповідей, рефератів і виконаних практичних завдань. Головними вимогами є формування власного погляду на певні науково-методологічні підходи, сучасні принципи й прикладні методи дослідження, оцінка їх евристичної значимості й придатності для з'ясування складних політико-трансформаційних процесів в світі та Україні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів є однією з головних форм освітнього процесу. Глибоке розуміння питань багато в чому залежить саме від самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів спрямована на те, щоб здобувач був не лише пасивним споживачем знань, але й активним їх творцем, котрий вміє сформулювати проблему, аналізувати шляхи її розв'язання, що передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей, розвиток вмій творчого застосування вже набутих знань. Тож, **мета** організації самостійної роботи здобувачів полягає у інтенсифікації вивчення матеріалу, стимулюванні здобувачів до опрацювання додаткових матеріалів з різних джерел, розвитку пізнавальних здібностей, творчої активності.

Самостійна робота здобувачів передбачає:

1. Опрацювання лекційного матеріалу.
2. Самостійне опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі.
3. Роботу з науковою літературою та першоджерелами, підручниками та періодичною літературою.
4. Виконання теоретичних та творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.
5. Позааудиторну роботу – участь в обговореннях важливих та актуальних питань на науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах, круглих столах.
6. Підготовка до модульного контролю та екзамену;
7. Консультації викладачів

Консультативна допомога здобувачу надається у таких формах:

- особиста зустріч викладача і студента за графіком консультацій (Понеділок 15-17, Четвер 14.00-16.00);

- листування за допомогою електронної пошти (svetlana.naumkina@gmail.com (у форматі 24/7);

- відеозустріч, аудіоспілкування або чат консультації, за домовленістю з ініціативи здобувача (-ів) вищої освіти, індивідуальні - Viber(+38-067-48-62-022), групові – ZOOM, Teams 365 в робочі дні .

Кожен із зазначених видів потребує від здобувачів наполегливої самостійної праці. Насамперед, потрібно, щоб кожен здобувач у процесі навчання дотримувався гігієни розумової праці. Викладач дисципліни на початку вивчення дисципліни проводить настановне заняття, особливо зі здобувачами, які оформили індивідуальний графік навчання.

Здійснюється самостійна робота безпосередньо через зміст і методи всіх видів навчальних занять. Самостійна робота здобувачів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від аудиторних навчальних занять час. Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів, регламентується робочим навчальним планом.

Завдання до самостійної роботи мають унеможливити механічне заучування здобувачами фактичного матеріалу або поверхове знайомство з явищами та процесами. Для отримання позитивної оцінки здобувач повинен не просто продемонструвати володіння певним обсягом знань, а й уміти розв'язувати певні елементи наукових проблем, аналізувати та систематизувати отримані дані, знаходити оригінальні рішення на підставі самостійно здобутої інформації, формулювати й відстоювати власну точку зору. Йдеться, передусім, про самостійне опрацювання навчальної, наукової та довідкової літератури. Рекомендованим елементом цієї роботи здобувачів є ведення записів (допускається й електронний варіант або презентація). Такий підхід сприяє кращому засвоєнню фактичного матеріалу, дає можливість зберегти його в зручному для використання вигляді. Рівень виконання здобувачем самостійної роботи враховується при виставленні підсумкової оцінки за змістовими модулями навчальної дисципліни.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1	Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення	5	9	Індивідуальна, групова співбесіда, усне опитування, перевірка практичних завдань, екзамен
2	Сутність, функції та структура політичної партії	5	9	
3	Типологія та ідеологія політичних партій	5	10	
4	Правове-регулювання та фінансування діяльності політичних партій	5	9	
5	Партійні системи. Типологія партійних систем	5	10	
6	Емпіричні методи дослідження політичних партій	5	10	
7	Історія становлення і розвитку інституту виборів	5	8	
8	Вибори як політичний інститут	5	10	
9	Виборча кампанія та виборчий процес	5	10	
10	Виборчі системи: поняття, структура та види	6	11	

11	Референдуми та плебісцити	5	9
12	Виборче право та його відповідальність за його порушення	5	11
13	Виборча система сучасної України	5	10
	Разом	66	126

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Змістовий модуль 1. Політичні партії та партійні системи

Тема 1. Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення

Практичне заняття № 1. *Круглий стіл* «Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення»

Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Взаємозв'язок історії та теорії політичних партій. Етапи історичного розвитку партій.
2. Передісторія політичних партій – протопартійні утворення в Стародавній Греції та Римі, містах Середньовічної Європи.
3. Мислителі епохи Нового часу про сутність і призначення політичних партій.
4. Трактатування сутності політичних партій в англо-американській політичній традиції.
5. Формування концепції партії в романо-германських політико-правових вченнях
6. Теорія політичної партії К.Маркса та Ф.Енгельса.
7. Теорія політичної партії Й.К.Блунчлі.

Питання до роздумів:

1. Як співвідносяться між собою історія та теорія політичних партій?
2. Коли починають виникати політичні партії? Чим зумовлена їхня поява?
3. Які соціально-історичні причини виникнення політичних партій?
4. Назвіть етапи еволюції політичних партій? Які підходи до етапізації розвитку цього інституту знайшли відображення у сучасній теорії партій?
5. Розкрийте особливості уявлення про функціонування партій за часів Стародавнього світу та Середньовіччя.
6. Які погляди на призначення та специфіку політичних партій є характерним для англійської політичної думки Нового часу?
7. Які особливості сприйняття політичних партій в американській політичній традиції?
8. Які причини зумовили особливе ставлення до політичних партій у політичній думці Німеччини?
9. Який вклад у розуміння інституту «партія» внесли представники французької школи?
10. Які особливості поглядів щодо політичної партії К.Маркса та Ф.Енгельса?
11. Які особливості уявлення про функціонування партій Й.Блунчлі?

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.
  - 1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.
  - 2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.
2. Робота в групі.

Дискусія щодо взаємозв'язку історії та теорії політичних партій.

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;
- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.
  - обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів
  - обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
  - в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
  - учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
  - проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи**I. Питання для самостійного опрацювання.**

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.
2. Підготувати презентації-довіді розглянувши етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення

II. Творчо-аналітичні завдання до теми**Практичні завдання**

Завдання 1. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте загальні та особливі риси формування політико-правових поглядів на сутність і призначення політичних партій в Стародавній Греції та Римі, містах Середньовічної Європи. Проаналізуйте їх. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте особливі риси формування політико-правових поглядів на сутність і призначення політичних партій мислителів епохи Нового часу. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте особливі риси формування політико-правових поглядів на сутність і призначення політичних партій в англо-американській політичній традиції та романо-германській. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 2. Круглий стіл «Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення»

Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Теорія політичних партій А. де Токвіля.
2. Класична теорія політичних партій Р.Міхельса, М.Вебера, М.Острогорського.
3. М. Вебер про етапи історичного розвитку партій
4. Теорія політичних партій і партійних систем М.Дюверже. «Закони М.Дюверже».
5. Теорія політичних партій Дж. Сарторі, С.Ліпсета та С.Роккана.
6. Теорія кризи партії та її інтерпретація.
7. Сучасні дослідження політичних партій.
8. Внесок українських вчених у розвиток партології

Питання до роздумів:

1. Які ідейно-теоретичні витoki класичної теорії політичних партій?
2. У чому, на думку А. де Токвіля, полягав небезпечний характер діяльності партій? Чи актуальна його позиція для сьогодення у функціонуванні партій? Обґрунтуйте відповідь.
3. Дайте оцінку актуальності «залізного закону» Р. Міхельса на сучасному етапі діяльності партій в сучасній Україні.
4. Оцініть значення теорій політичних партій 1920-1930-х рр. для розвитку сучасної науки.
6. Визначте ідеї М. Дюверже та Дж.Сарторі, що отримали статус як законів, теорій, гіпотез.
7. Дайте оцінку теорії кризи партії. Чи погоджуєтесь Ви з нею? Обґрунтуйте відповідь.
8. Визначить передумови становлення та розвитку української партології та розкрийте сутність концепції партій як суб'єктів державної влади В. Липинського.
9. Які питання у дослідженні партій набувають особливої актуальності на сучасному етапі теорії політичних партій?
10. Хто з вчених, на Ваш погляд, вніс найбільший внесок у розвиток української партології?
11. Проаналізуйте причини відсутності ефективної теорії політичних партій в сучасній Україні.

12. Проаналізуйте перспективи та тенденції розвитку політичних партій у сучасному світі.

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.

1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.

2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо перспективи та тенденції розвитку політичних партій у сучасному світі.

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;

- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів

- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;

- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;

- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.

- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.

2. Підготувати презентації-довіді розглянувши етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте етапи становлення політичних партій за М.Вебером. Проаналізуйте їх. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте концепції Дж. Сарторі та А. Лейпхарта. Проаналізуйте їх. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Складіть таблицю у якій визначте, охарактеризуйте та проаналізуйте . причини виникнення всеохоплюючих та картельних партій у другій половині ХХ ст. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 2. Сутність, функції та структура політичної партії

Практичне заняття № 3. Семінар «Сутність та функції політичної партії»

План:

1. Основні підходи до визначення поняття «політична партія».
2. Інституційні ознаки політичної партії.
3. Індикатори політичних партій.
4. Функції політичних партій у політичній системі суспільства і їх типологія .
5. Дискусія щодо функцій політичних партій у майбутньому.

Питання до обговорення:

1. Коли починають виникати політичні партії? Чим зумовлена їхня поява?
2. Визначте та охарактеризуйте основні підходи до визначення поняття «політична партія».
3. Яка різниця між поняттями «партія» та «політична партія»?
4. У чому полягає різниця між поняттями «протопартія», «псевдо партія» і «партія»?
5. Які інституційні ознаки політичної партії?
6. Які індикатори політичних партій?
7. Дайте загальну характеристику основних функцій політичних партій.
8. Які функції партій належать до виражених і які до прихованих?
9. Які з функцій партій мають соціальний, державно-публічний і організаційний характер?
10. Охарактеризуйте функцію формування політичних цілей та завдань. Як поділяються політичні партії за характером реалізації цієї функції?
11. Яка функція політичних партій вважається головною в демократичних системах? Назвіть етапи її реалізації
12. Чи відрізняються функції політичних партій у демократичних, недемократичних та постколоніальних державах?

Завдання для самостійної роботи

І. Питання для самостійного опрацювання.

1. Функції політичних партій у недемократичних та постколоніальних державах.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання:

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у який визначте та охарактеризуйте поняття «партія», «політична партія», «протопартія», «псевдо партія». Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у який визначте та охарактеризуйте функції та роль політичних партій у демократичних, недемократичних та постколоніальних державах. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 4. Семінар «Структура політичної партії»

План:

1. Теоретичні проблеми організації політичних партій.
2. Структура політичної партії, її елементи та різновиди.
3. Організаційні моделі політичної партії: класичні та сучасні підходи.
4. Внутрішньопартійна демократія: сучасні проблеми та тенденції вирішення

Питання до обговорення:

1. Які є теоретичні проблеми організації політичних партій?
2. Яка залежність організаційної структури від шляху утворення політичних партій?
3. Дайте визначення організаційна структура партії.
4. Які основні елементи виділяють в структурі політичної партії?
5. Які є різновиди організаційної структури політичної партії?
6. Розкрийте особливості створення партійної вертикалі.
7. Визначте та охарактеризуйте організаційні принципи основних типів політичних партій.
8. Які структурні особливості побудови партій?
9. Визначте та охарактеризуйте вісім структурних рівнів сучасної партійної організації.
10. Визначте та охарактеризуйте основні етапи формування політичних партій.
11. Визначить, які політичні партії пройшли класичні етапи у своєму розвитку.
12. Охарактеризуйте організаційні моделі політичної партії.
13. Порівняйте організаційні моделі «всеядної», картельної та універсальної політичних партій.
14. Дайте визначення поняття «внутрішньопартійна демократія».

15. Сформулюйте внутрішньопартійні проблеми реалізації демократії та тенденції їх вирішення.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Партійні коаліції. Теорія коаліцій.
2. Теорія «кризи партійного керівництва» та її інтерпретації.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте вісім структурних рівнів сучасної партійної організації. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Оцініть участь партійних функціонерів, активістів, рядових членів та симпатизантів у діяльності партійних організацій. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у визначте, охарактеризуйте та проаналізуйте різновиди організаційної структури політичної партії. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 4. Окресліть схему організаційного формування політичних партій в сучасній Україні. Результати доповіді на практичному занятті

Тема 3. Типологія та ідеологія політичних партій

Практичне заняття № 5. Семінар «Типологія та ідеологія політичних партій»

План:

1. Типологізація політичних партій, сутність та критерії.
2. Класифікація політичних партій за різними ознаками.
3. Ідеологія політичних партій.
4. Типологія політичних партій за ідеологічною ознакою.

Питання до обговорення:

1. Дайте визначення поняттю «тип партії».
2. Визначить критерії для типологізації політичних партій.
3. Охарактеризуйте класифікацію політичних партій відповідно концепції А. де Токвіля.
4. Розкрийте сутність класифікації партій, сформульованої М. Вебером.
5. Охарактеризуйте типологізацію політичних партій за функціональним критерієм.
6. Чому організаційний та функціональний критерії класифікації партій набули найбільшої розповсюдженості та вживаності?

7. Які політичні партії виділяв С. Коен?
8. Чим відрізняються кадрові та масові партії? Наведіть приклади визначених партій.
9. Які партії називають універсальними? Розкрийте зміст переваг та недоліків універсальних політичних партій.
10. Назвіть найбільш відомі класифікації партій альтернативного спрямування.
11. Визначить переваги та недоліки класифікації партій за ідеологічним критерієм.
12. Охарактеризуйте типологізацію політичних партій за особливостями членства.
13. Які джерела та напрями трансформації партій?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Альтернативні класифікації політичних партій.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Використовуючи систему критеріїв класифікації політичних партій, визначить тип Ліберально-демократичної партії Японії, Християнсько-демократичного союзу ФРН, Австрійської народної партії, Партії центру Швеції.

Завдання 2. Розкрийте зміст класифікації партій в посткомуністичних країнах. Які, на Ваш погляд, є найбільш оптимальними для використання у с типологізації партій в сучасній Україні?

Завдання 3. Дайте стислу характеристику правлячих, проурядових і опозиційних партій в країнах Західної Європи (оберіть мінімум три країни).

Практичне заняття № 6. *Круглий стіл «Типологія та ідеологія політичних партій»*

Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Суспільно-політичні доктрини у діяльності політичних партій.
2. Соціалізм в ідеології, політиці та практиці соціал-демократичних та комуністичних партій.
3. Лібералізм та неолібералізм як ідейно-політичні доктрини політичних партій.
4. Консерватизм та неоконсерватизм як ідейно-політичні доктрини політичних партій.
5. Націоналізм як ідейно-політична доктрина політичних партій.
6. Клерикалізм – ідейна основа політичних партій релігійного спрямування.

7. Екстремістські ідеології в політиці та практиці політичних партій.
8. Особливості ідеологічної ідентифікації політичних партій в Україні.
9. Запропонуйте модель ідеальної політичної партії в Україні, спираючись на організаційну та ідеологічну складові.

Питання до роздумів:

1. В основу якої ідейно-політичної доктрини покладені наступні ідеї: поділу влади; верховенства закону; природних прав особистості (назвіть імена мислителів)?
2. Чи можна вважати більшовицьку доктрину різновидом соціал-демократичної ідеології?
3. Дайте характеристику основних різновидів консерватизму.
4. Проведіть аналіз цінностей консерватизму, визначених Е.Берком.
5. Які особливості неоконсерватизму в сучасному світі?
6. Чи є національні форми прояву основних типів консерватизму?
7. Як пов'язані традиції та новації у сучасному лібералізмі?
8. Чим зумовлена еволюція сучасних політичних ідеологій?
9. Дайте характеристику основних різновидів екстремізму.
10. Назвіть причини активізації неофашизму та створення на його основі фашистських партій.
11. Чим зумовлена поява неофашизму в державах пострадянського простору?
12. Дайте характеристику основних ідеологічних орієнтацій українського суспільства.
13. Які особливості прояву клерикальної ідеології в діяльності політичних партій України?

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.
  - 1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.
  - 2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо ролі суспільно-політичних доктрин у діяльності політичних партій

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;
- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (довіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів
- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.
2. Підготувати презентації-довіді розглянувши суспільно-політичні доктрини у діяльності політичних партій.
3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте ліберальні, консервативні та соціалістичні ідейно-політичні доктрини політичних партій. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету визначить ідеологічну спрямованість парламентських партій в Україні. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Використовуючи творчий підхід, запропонуйте власну програму політичної партії. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 4. Правове-регулювання та фінансування діяльності політичних партій

Практичне заняття № 7. Семінар «Правове-регулювання діяльності політичних партій»

План:

1. Історична еволюція законодавства про політичні партії.
2. Правова регламентація організації та діяльності політичних партій.
3. Законодавство України щодо діяльності політичних партій.
4. Інститут державної реєстрації політичних партій.

5. Політико-адміністративні засади діяльності політичних партій в Україні.

Питання до обговорення:

1. Охарактеризуйте світовий досвід створення законодавчої бази функціонування партій.

2. У чому полягає сутність правової регламентації організації та діяльності політичних партій?

3. Розкрийте основні напрями правової регламентації функціонування політичних партій.

4. Охарактеризуйте законодавство України щодо діяльності політичних партій.

5. У чому полягає специфіка правового регулювання політичних партій в Україні?

6. Які законодавчі обмеження щодо утворення партій?

7. Охарактеризуйте регламент набуття політичними партіями легального статусу.

8. Що таке дозвільний порядок утворення і реєстрації партій?

9. Які вимоги щодо реєстрації політичних партій:

10. Охарактеризуйте вимоги, що стосуються природи і діяльності політичних партій.

11. Чи є вимоги до кількості членів партії:

12. Які вимоги стосовно організаційної будови партії?

13. Що таке процедурні вимоги?

14. Охарактеризуйте основні види органів реєстрації політичних партій.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Політико-адміністративні засади діяльності політичних партій в Україні.

Теоретичні завдання до питання:

1. Які є політичні посади в Україні?

2. Визначте та охарактеризуйте адміністративні посади в Україні.

3. У чому сутність розмежування адміністративних та політичних посад?

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Скориставшись ресурсами Інтернету, ознайомтесь з законодавством України щодо діяльності політичних партій.

- визначте основні об'єкти регулювання діяльності політичних партій;

- охарактеризуйте регламентацію порядку утворення політичних партій та законодавчі обмеження щодо утворення партій;

- охарактеризуйте регламент набуття політичними партіями легального статусу;

- охарактеризуйте процедурні вимоги.

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Дайте характеристику законодавства України про організаційну будову політичних партій. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Сформулюйте рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази функціонування політичних партій в Україні. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 8. Семінар «Фінансування діяльності політичних партій»

План:

1. Демократичні стандарти фінансування політичних партій.
2. Фінансова діяльність політичних партій як об'єкт правового регулювання.
3. Фінансові джерела діяльності партій.
4. Світовий досвід фінансування політичних партій. Практика фінансової діяльності партій у сучасній Україні.
5. Дискусія щодо шляхів удосконалення вітчизняної системи фінансування політичних партій.

Питання до обговорення:

1. Визначте та охарактеризуйте демократичні стандарти фінансування політичних партій. 2. Які об'єктивні і суб'єктивні чинники, що зумовлюють необхідність фінансового регулювання діяльності політичних партій?

3. Які основні цілі регулювання фінансової діяльності політичних партій?

4. Охарактеризуйте основні механізми фінансового контролю діяльності політичних партій.

5. Які документи регламентують фінансову діяльність партій?

6. Які три групи фінансових джерел діяльності партій?

7. Проаналізуйте особливості державного фінансування політичних партій

8. Розкрийте основні види та принципи приватного фінансування політичних партій.

9. Охарактеризуйте джерела внутрішнього фінансування політичних партій.

10. Які державні органи здійснюють контроль за фінансовою діяльністю політичних партій?
11. В чому сутність механізму фінансового контролю?
12. Яка юридична відповідальність політичних партій за фінансові правопорушення?
13. Охарактеризуйте зарубіжний досвід фінансування партій та умови його запровадження в Україні.
14. Проаналізуйте досвід фінансової діяльності партій у сучасній Україні.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Законодавство України про фінансову діяльність політичних партій.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:

- 1) Визначить причини, що сприяли підвищенню витрат на функціонування політичних партій в Україні.
- 2) Проаналізуйте основні джерела надходження фінансування у діяльність політичних партій в Україні.
- 3) Охарактеризуйте відомі засоби фінансового контролю за діяльністю політичних партій.
- 4). Проаналізуйте обмеження які існують у фінансуванні політичних партій.
- 5) Визначте основні недоліки української системи фінансування політичних партій.
- 6) Запропонуйте шляхи удосконалення вітчизняної системи фінансування політичних партій.

Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 5. Партійні системи. Типологія партійних систем **Практичне заняття № 9. Семінар «Партійні системи. Типологія партійних систем»**

План:

1. Партійна система: сутність, умови формування, основні характеристики.
2. Конфігурація партійної системи.
3. Типологія партійних систем, критерії класифікації.

4. Особливості головних типів партійних систем.

Питання до обговорення:

1. Охарактеризуйте основні наукові підходи до трактування феномену «партійна система».
2. Проаналізуйте причини та умови формування партійної системи.
3. У чому полягає сутність партійної системи? Які її головні характеристики?
4. Чи всі існуючі в державі політичні партії формують її партійну систему?
5. Яке місце займають нелегальні партії у партійній системі?
6. Які фактори впливають на формування партійних систем?
7. що таке конфігурація партійної системи?
8. Які фактори впливають на конфігурацію партійної системи?
9. Яка роль політичного режиму у формуванні партійної системи?
10. Який характер стосунків між виборчою та партійною системами?
11. Які головні соціально-політичні суперечності визначають конфігурацію партійних систем?
12. Які головні критерії класифікації партійних систем?
13. Як поділяються партійні системи на підставі кількісних критеріїв?
14. Як поділяються партійні системи на підставі якісних критеріїв?
15. У чому полягає особливість типології партійних систем Дж. Сарторі?
16. Дайте характеристику головним типам партійних систем.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Партійні системи США і Великобританії.
2. Партійні системи країн Західної Європи (Австрія, Бельгія, Данія).
3. Особливості становлення партійних систем країн Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія).
4. Особливості функціонування української партійної системи.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте взаємовплив форми правління, виборчої формули та партійної системи. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Проаналізуйте вплив виборчої формули на формування партійної системи в Україні. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3 Який тип партійної системи є, на Ваш погляд, найбільш ефективним в Україні? Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 4. Проаналізуйте функціонування законів М. Дюверже на прикладах конкретних країн. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 10. Семінар «Партійні системи. Типологія партійних систем»

План:

1. Моделі функціонування партійних систем у сучасних суспільствах.
2. Поняття і види функціонування партійної системи.
3. Режим функціонування партійної системи., сутність та види.
4. Залежність режиму функціонування партійної системи від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму.
5. Дискусія щодо особливості функціонування української партійної системи.

Питання до обговорення:

1. Визначте та охарактеризуйте моделі функціонування партійних систем у сучасних суспільствах.
2. Що таке функціонування партійної системи?
3. Що таке режим функціонування партійної системи?
4. Які існують види режимів функціонування партійної системи?
5. У чому полягає сутність електорального і парламентського режимів?
6. Охарактеризуйте двохпартійний, багатопартійний та інші режими, які визначаються типом партійної системи.
7. Чи відрізняється режим функціонування в парламентських, президентських та напівпрезидентських республіках?
8. Визначте та охарактеризуйте залежність режиму функціонування партійної системи від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму.
9. Чи існує взаємозалежність партійних і виборчих систем?
10. Які особливості функціонування української партійної системи.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Режим функціонування в парламентських, президентських та напівпрезидентських республіках.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте електоральний і парламентський режими функціонування партійної системи. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте

режим функціонування партійної системи в парламентських, президентських та напівпрезидентських республіках. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 6. Емпіричні методи дослідження політичних партій
Практичне заняття № 11. Семінар «Емпіричні методи дослідження політичних партій»

План:

1. Індекс ефективної кількості електоральних і парламентських партій
2. Індекс агрегації про ступінь сконцентрованості партійних систем
3. Індeksi пропорційності та диспропорційності
4. Індeksi фракційності, урядової істотності, впливу партій на діяльність уряду.
5. Індекс усталеності партійних уподобань Педерсена.
6. Індекс Т. Ванханена про вплив політичних партій на процес демократизації

Питання до обговорення:

1. Дайте стисло характеристику індексу ефективної кількості електоральних і парламентських партій (М.Лааксо і Р. Таагапера).
2. Оцініть переваги та недоліки застосування індексу ефективної кількості партій.
3. В чому полягає особливість застосування індексу диспропорціональності Д. Рає та А. Лейпхарта? Що вимірюється за допомогою цього індексу?
4. В чому полягає особливість застосування індексу пропорційності Р. Гюнтера? Що вимірюється за допомогою цього індексу?
5. Індекс агрегації Л. Маєра про ступінь сконцентрованості партійних систем.
5. Охарактеризуйте методику вимірювання індексу фракційності Д. Рає як критерію класифікації партійних систем.
6. Дайте стисло характеристику індексу урядової істотності (індексу урядової участі та індексу урядової відповідальності). Що вимірюється за допомогою цього індексу?
7. Охарактеризуйте методику вимірювання усталеності партійних уподобань виборців за допомогою індексу Педерсена.
8. Охарактеризуйте методику вимірювання впливу партій на процес демократизації за допомогою індексу Т Ванханена.
9. В чому полягає особливість застосування індексів націоналізації політичних партій і партійних систем?

10. В чому полягає особливість застосування методики дослідження ролі партій в політичній системі суспільства?

11. Що вимірюється за допомогою індексу поляризації партій?

12. Охарактеризуйте розрахунок евклідової відстані для характеристики типових/девіантних регіонів за результатами виборів.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Індекси націоналізації політичних партій і партійних систем.
2. Розрахунок евклідової відстані для характеристики типових/девіантних регіонів за результатами виборів.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, ознайомитись практикою використання емпіричних методів для аналізу політичних партій і партійних систем. Йдеться про особливості застосування індексів ефективної кількості електоральних та парламентських партій, індексу пропорційності, індексу диспропорційності, індексу фрагментації, індексу неусталеності уподобань електорату тощо. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 12. Семінар-практикум «Емпіричні методи дослідження політичних партій»

Питання до обговорення:

1. Опрацювання алгоритмів застосування індексів та емпіричних методів дослідження політичних партій.
2. За допомогою застосування формули індексу ефективної кількості партій дослідити діяльність парламентських партій в сучасній Україні.
3. За допомогою застосування формули індексу урядової відповідальності дослідити діяльність парламентських партій в сучасній Україні. Встановити, чи можливо об'єктивно визначити індекс урядової відповідальності.

Практичні завдання

Робота в малих групах.

Вирішення міні-кейсів, виконання розрахункових завдань.

Змістовий модуль 2. Вибори та виборчі системи

Тема 7. Історія становлення і розвитку інституту виборів

Практичне заняття № 13. Семінар «Історія становлення і розвитку інституту виборів»

План:

1. Виборчі процедури прямої демократії в Стародавніх Греції та Римі.

2. Елементи виборності органів врядування в суспільствах доби Середньовіччя та Нового часу.

3. Станове представництво та парламенти в країнах Європи.

Питання до обговорення:

1. Охарактеризуйте виборчі процедури прямої демократії в Стародавніх Греції та Римі.

2. Які особливості представницької демократії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.

3. Яке значення трьох важливих політичних ідей, сформованих у політичній свідомості?

4. Які були центральні органи у Стародавньому Римі?

5. Охарактеризуйте елементи виборності органів врядування в суспільствах доби Середньовіччя та Нового часу.

6. Які причини та особливості формування станovo-представницьких органів влади та парламенту в країнах Європи.

7. У чому полягала сутність виборності і колегіальності за середньовіччя?

8. Охарактеризуйте орган станового представництва — Генеральні штати у Франції.

9. Охарактеризуйте виборний комітет з 25 баронів у Англії.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Виникнення парламенту (орган станового представництва — Генеральні штати у Франції; Виборний комітет з 25 баронів у Англії).

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробіть аналіз виборчих процедур в Стародавніх Греції та Римі; проаналізуйте реформи Тезея, Солона і Клісфена, Ефіальта та Перікла, пов'язані з виборами та формуванням представницьких структур; простежте історію держави та права Стародавнього Риму, визначаючи вплив боротьби патриціїв і плебеїв на трансформацію представницької демократії. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, проаналізуйте причини та особливості формування станovo-представницьких органів влади; проаналізуйте розвиток виборчого права в історії країн Європи. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, охарактеризуйте становлення виборчого права в країні (на вибір). Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 14. Круглий стіл «Історія становлення і розвитку інституту виборів»

Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Історичні особливості становлення інституту виборів в Україні.
2. Народні збори — віче за часів Київської Русі.
3. Вибори у Запорізькій Січі, Гетьманщині й Слобожанщині (XVI-XVIII ст)
4. Вибори у Західній Україні за часів панування Австрії та Польщі. Галицький сейм.
5. Інститут виборів за часів УНР та ЗУНР. Українська Центральна Рада як орган представництва різних політичних сил.
6. Інститут виборів у СРСР, УРСР.
7. Дискусія щодо історичних особливостей становлення інституту виборів в Україні.

Питання до роздумів:

1. У чому сутність «військової демократії»?
2. Які верстви населення брали участь у вічевих зборах Київської держави?
3. Яким був порядок дебатів і прийняття рішень на вічевих зборах?
4. Який орган на Січі уособлював верховну законодавчу владу?
5. Назвіть характерні для козаків способи голосування.
6. У чому історичне та політичне значення Конституції П. Орлика?
7. Чим можна пояснити особливості політичного устрою Слобожанщини?
8. Чи існували елементи виборності в Росії до середини XIX ст.?
9. Які виборні інституції виникли в Російській імперії у II пол. XIX ст.?
10. Коли отримали перший досвід парламентської діяльності жителі Наддніпрянської та Західної України?
11. За якою системою проводилися вибори до Всеросійських Установчих зборів?
12. Коли західні українці отримали загальне виборче право?
13. Назвіть позитивні демократичні тенденції виборів до Установчих зборів УНР.
14. Яким чином виборче законодавство ЗУНР забезпечувало рівні виборчі права національних меншин?
15. Чи були вибори за радянських часів змаганням за владу?
16. Чому вибори часів СРСР не виконували функцію рекрутування еліт?

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.

1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.

2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо історичних особливостей становлення інституту виборів в Україні.

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;

- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів

- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;

- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;

- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.

- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи***I. Питання для самостійного опрацювання.***

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.

2. Підготувати презентації-довіді розглянувши історію становлення і розвитку інституту виборів.

3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми***Практичні завдання***

Завдання 1. Складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте загальні та особливі риси історії становлення інституту виборів в Україні та країнах Європи. Результати доповісти на практичному занятті.

Тема 8. Вибори як політичний інститут

Практичне заняття № 15. Семінар «Вибори як політичний інститут»

План:

1. Вибори і демократія.
2. Суть політичних виборів та їх значення у різних виборчих системах.
3. Функції політичних виборів.
4. Особливості виборів за різних політичних режимів.
5. Дискусія щодо особливості виборів за різних політичних режимів.

Питання до обговорення:

1. Охарактеризуйте взаємозв'язок виборів і демократії.
2. Охарактеризуйте взаємозв'язок виборів і представницької демократія.
3. Що таке ліберальна та виборча демократія?
4. Охарактеризуйте вибори як інструмент демократизації.
5. Яка суть політичних виборів?
6. Чи тотожні поняття вибори і голосування?
7. Розкрийте зміст понять «вибори», «політичні вибори», «виборча кампанія».
8. Що таке справжні та несправжні вибори?
9. Яке значення виборів у різних виборчих системах?
10. Які функції політичних виборів?
11. У чому особливість функцій конкурентних виборів?
12. Які особливості функцій виборів у перехідних суспільствах?
13. Чи є особливості виборів за різних політичних режимів

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Функції виборів у перехідних суспільствах.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, визначте та охарактеризуйте сутність понять: вибір політичний; вибір та обрання; вибір та делегування; делегативна демократія; конституційний вибір; інституційні гарантії демократії. Результати доповісти на практичному занятті.

Завдання 2. Відомо, що загальність як демократичний принцип виборчого права передбачає участь усіх громадян у виборах. Проте насправді різні політичні режими обмежують це право відповідними цензами. Наведіть реальні приклади цих цензів і специфіку їх прояву в різних країнах.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у визначте, охарактеризуйте та проаналізуйте особливості виборів за різних політичних режимів. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 16. Семінар «Вибори як політичний інститут»

План:

1. Принципи виборів.
2. Типи політичних виборів.
3. Класифікація виборів.
4. Чинники впливу на характер виборів. Умови ефективності виборів.
5. Дискусія щодо умов ефективності виборів.

Питання до обговорення:

1. Які основні принципи виборів?
2. Які існують типи політичних виборів?
3. Що таке прямі та непрямі вибори?
4. Що таке додаткові та часткові вибори?
5. Яка сутність «первинних виборів»?
6. За якими ознаками здійснюється класифікація виборів?
7. Які чинники впливу на характер виборів?
8. За яких умов вибори можна вважати знаряддям політичного маніпулювання?
9. Які шляхи та чинники нейтралізації маніпуляції?
10. Охарактеризуйте вибори як інструмент переходу до демократії.
11. Що таке фреквенція та абсентеїзм як різновиди електоральної поведінки?
12. Обґрунтуйте правові наслідки абсентеїзму.
13. Політичні вибори і проблема суспільної стабільності.
14. Які умови ефективності виборів?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вибори як знаряддя політичного маніпулювання. Шляхи та чинники нейтралізації маніпуляції.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте особливості прямих та непрямих виборів. Здійсніть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у який визначте та охарактеризуйте чинники впливу на характер виборів. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 9. Виборча кампанія та виборчий процес
Практичне заняття № 17. Семінар «Виборча кампанія та виборчий процес»

План:

1. Виборча кампанія: сутність, цілі, завдання та чинники.
2. Моделі та типи виборчої кампанії.
3. Етапи виборчої кампанії. Чинники успіху виборчої кампанії.
4. Ресурси виборчої кампанії.
5. Фінансове забезпечення виборчої кампанії.
6. Дискусія щодо проблема фінансування виборів.

Питання до обговорення:

1. Що таке виборча кампанія?
2. Визначте та охарактеризуйте цілі, завдання та чинники виборчої кампанії.
3. Які існують моделі виборчої кампанії?
4. Охарактеризуйте основні типи виборчої кампанії.
5. Визначте та охарактеризуйте етапи виборчої кампанії.
6. Що таке адресна виборча кампанія?
7. Які чинники успіху виборчої кампанії?
8. Які ресурси виборчої кампанії?
9. Що таке політичні та електоральні ресурси?
10. Як пов'язані ресурси та потенціал партії?
11. Що таке адмінресурс та яке його значення у виборчій кампанії?
12. Охарактеризуйте фінансове забезпечення виборчої кампанії.
13. Які джерела фінансування виборчих кампаній?
14. Що таке виборча (грошова) застава?
15. Який порядок формування та використання виборчих фондів?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Адмінресурс і його значення у виборчій кампанії.
2. «Брудні гроші» та вибори.
3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, визначте спільні та відмінні ознаки понять передвиборна кампанія, виборча кампанія, виборчий період. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте основні моделі та типи виборчої кампанії. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте джерела фінансування виборчих кампаній. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 18. Семінар «Виборча кампанія та виборчий процес»

План:

1. Виборчий процес: сутність, функції, його суб'єкти та інші учасники.
2. Засади виборчого процесу.
3. Структура виборчого процесу, його основні етапи та їх функціональне призначення.
4. Фінансування виборів.
5. Дискусія щодо відповідальності за порушення виборчого процесу.

Питання до обговорення:

1. Що таке виборчий процес?
2. Які функції виборчого процесу?
3. Охарактеризуйте суб'єктів та інших учасників виборчого процесу.
4. Які засади виборчого процесу?
5. Що таке регламентація участі політичних партій у виборчому процесі? Які її принципи?
6. Яка структура виборчого процесу?
7. Які основні етапи виборчого процесу? У чому їх функціональне призначення?
8. Що таке виборча застава?
9. Які шляхи висування кандидатів у депутати?
10. Чим може бути обумовлено скасування реєстрації кандидатів?
11. Чи тотожні поняття «офіційне оприлюднення результатів голосування» та «встановлення і оприлюднення результатів виборів»?

12. За яких умов виникає потреба повторного голосування чи повторних виборів?

13. У чому політологічна відмінність поняття повторних та недійсних виборів?

14. Чи тотожні поняття «фінансування виборчої компанії» та «фінансування виборів»?

15. Чи є відповідальність за порушення виборчого процесу?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Поняття повторних та недійсних виборів: політологічна відмінність.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, визначте поняття кандидати, клони, аутсайтери, важковаговики, двійники, технічні (StalkingHorse). Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте основні етапи виборчого процесу по виборах народних депутатів України; етапи виборчого процесу по виборах Президента України; етапи виборчого процесу по виборах сільських, селищних та міських голів й старост. Зробіть їх порівняльний аналіз. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 10. Виборчі системи: поняття, структура та види

Практичне заняття № 19. Семінар «Виборчі системи: поняття, структура та види»

План:

1. Виборча система: сутність, функції, принципи побудови та функціонування.

2. Структура виборчих систем, її обов'язкові та факультативні елементи.

3. Завдання виборчої системи.

4. Теоретико-методологічні підходи до розуміння та типологізації виборчих систем.

5. Дискусія щодо проблеми ефективності виборчих систем.

Питання до обговорення:

1. Що таке виборча система?

2. Які функції виборчої системи?

3. Визначте та охарактеризуйте принципи побудови та функціонування виборчих систем.

4. Яка структура виборчих систем?

5. Визначте та охарактеризуйте обов'язкові та факультативні елементи виборчої системи.

6. Які існують способи і методи голосування?

7. Що таке виборча формула?

8. Які правила переведення голосів у мандати?

9. Що таке виборча квота та виборчий коефіцієнт?

10. Які існують способи обрахунку голосів?

11. Що таке виборчий (прохідний) поріг (бар'єр)?

12. Які завдання виборчої системи?

13. Які є теоретико-методологічні підходи до розуміння та типологізації виборчих систем?

14. Які фактори впливають на еволюцію виборчих систем?

15. Яка роль та значення виборчих систем?

16. Які політичні наслідки виборчих систем?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Визначення та аналіз факторів, що впливають на еволюцію виборчих систем.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте відомі теоретико-методологічні підходи до розуміння та типологізації виборчих систем. Проаналізуйте їх. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте, охарактеризуйте та проаналізуйте фактори, що впливають на еволюцію виборчих систем. Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 20. Пленарна дискусія «Види виборчих систем»

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Мажоритарна виборча система: сутність, механізм, види та різновиди, переваги та недоліки.

2. Пропорційна виборча система: сутність, механізм, види та різновиди, переваги та недоліки.

3. Напівпропорційні виборчі системи: сутність, види та різновиди, переваги та недоліки.

4. Змішана виборча система як приклад однієї з найстабільніших виборчих систем, її сутність, види та різновиди, переваги та недоліки.

5. Куріальна виборча система, її сутність та різновиди, історія та можливості використання.

6. Виборчі системи світу.

Питання до роздумів:

1. З чим пов'язано існування різновидів мажоритарної виборчої системи?

2. Яка роль особистості лідера в умовах мажоритарної політичної системи?

3. Які переваги та істотні недоліки мажоритарної системи?

4. У чому сутність пропорційності виборчої системи?

5. Які основні групи виборчих формул пропорційного представництва?

6. Які базові методи розподілу голосів в одному багатомандатному виборчому окрузі?

7. Що таке виборча квота?

8. Методи, з використанням яких розподіляються мандати з використанням виборчої квоти.

9. Що таке виборчий бар'єр?

10. У чому сутність напівпропорційних виборчих систем?

11. Які переваги та недоліки пропорційної виборчої систем?

12. Чому змішану виборчу систему вважають прикладом однієї з найстабільніших виборчих систем?

13. Які переваги та недоліки змішаних виборчих систем?

14. Чи є можливості використання куріальних виборчих систем сьогодні?

Методика проведення пленарної дискусії:

1. Робота в малих групах.

Кожна група – прихильник одного з типів виборчої системи.. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своєї» системи.

Групи готують презентації власних проєктів, кожен проєкт обговорюється, робиться висновок, проводиться підбиття підсумків роботи в групах.

2. Робота в групі. Обмін ідеями.

Кожен вибирає тип виборчої системи, який йому найбільш подобається. Пояснює чому. Розробляє власну теорію щодо можливостей використання цієї системи.

Обговорюються результати в групі, підводяться підсумки.

Методика проведення обговорювання: пленарна дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксуючих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Виборчі системи розвинених демократій.
2. Проблеми ефективності виборчих систем.
3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:

- 1) Підготувати схеми виборчих систем таких країн:
  - мажоритарної системи (за бажанням студента): Великобританії, Канади, Сполучених Штатів Америки, Білорусі.;
  - пропорційної системи (за бажанням студента): Бельгії, Болгарії, Австрії, Франції, Італії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Фінляндії.;
  - комбінованої системи (за бажанням студента): Албанії, Ізраїлю, Австралія, України, Росії.

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій здійснить порівняльну характеристику виборчих систем. Зазначте переваги та основні недоліки кожної з них. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 11. Референдуми та плебісцити

Практичне заняття № 21. Семінар «Референдуми та плебісцити»

План:

1. Референдум: сутність, зміст, функції.
2. Види референдумів та їх характеристика.
3. Плебісцит: сутність, зміст, функції, умови проведення.
4. Умови проведення і значення референдумів для суспільства.
5. Дискусія щодо політичних та правових наслідки референдумів

Питання до обговорення:

1. Визначте сутність поняття «референдум».
2. Який зміст референдумів?
3. Яка відмінність референдуму від виборів?
4. Визначте та охарактеризуйте основні функції референдумів.
5. Як пов'язані між собою референдум і політична система суспільства?
6. Що таке референдумкратія?
7. Які існують види референдумів? Охарактеризуйте їх.
8. Які принципи проведення референдумів?
9. Що таке плебісцит? Як співвідносяться поняття плебісцит та референдум?
10. Референдум і плебісцит: переваги і недоліки.
11. Охарактеризуйте електронний плебісцит як один з інструментів електронної демократії
12. Яка сутність поняття «формула референдуму»?
13. Як здійснюється визнання результатів референдум?
14. Які умови проведення референдумів?
15. Яке значення референдумів для суспільства?
16. Які політичні та правові наслідки референдумів?

Завдання для самостійної роботи***I. Питання для самостійного опрацювання.***

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми***Практичні завдання***

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій:

- визначте та охарактеризуйте види референдумів;
  - відмітьте які питання можуть виноситися на кожний вид референдуму, які ні;
  - яку юридичну силу має рішення кожного виду референдуму.
- Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 22. Круглий стіл «Референдуми в Україні»***Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):***

1. Перший загальнонаціональний референдум в Україні 1991 року.
2. Другий всеукраїнський референдум 2000 року.
3. Галицький місцевий референдум 1991 року.
4. Закарпатський місцевий референдум 1991 року.
5. Місцевий референдум на Донеччині та Луганщині 1994 року.

6. Кримські референдуми. Референдуми про статус Криму 1991 та 1994 років.

7. Конституційно-правове регулювання різних видів референдумів в Україні.

8. Проблеми і перспективи розвитку конституційно-правового регулювання порядку організації та проведення референдумів в Україні.

9. Псевдореферендуми на окупованих територіях України.

Питання до роздумів:

1. Чи є особливості в становленні та розвитку інституту референдумів в Україні?

2. Хто може бути ініціатором проведення всеукраїнського референдуму?

3. Хто може бути ініціатором проведення місцевих референдумів в Україні?

4. Які питання не можуть виноситись на всеукраїнській і місцеві референдуми?

5. Що таке псевдореферендуми на окупованих територіях України?

6. Які їх наслідки?

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.

1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.

2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо проблем і перспектив розвитку конституційно-правового регулювання порядку організації та проведення референдумів в Україні.

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;

- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (довіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів

- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;

- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;

- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.

- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Нормативно-правове регулювання проведення референдумів в Україні.
2. Електронний плебісцит: сутність та перспективи використання в Україні.
3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій:

- визначте та охарактеризуйте види референдумів що були проведені в Україні;
  - відмітьте які питання були винесені на кожний вид референдуму;
  - яку юридичну силу мало рішення кожного з них референдуму.
- Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 12. Виборче право та відповідальність за його порушення Практичне заняття № 23. Семінар «Виборче право та відповідальність за його порушення»

План:

1. Виборче право: сутність, джерела, принципи.
2. Виборче право суб'єктивне і об'єктивн, активне і пасивне.
3. Демократичні принципи виборчого права.
4. Виборчі обмеження (цензи) і привілеї.
5. Система виборчого законодавства України, її характеристики.
6. Дискусія щодо виборчих обмежень (цензів) і привілеїв.

Питання до обговорення:

1. Визначте сутність поняття виборчого права.
2. Визначте та охарактеризуйте джерела виборчого права.
3. Як пов'язані виборче право і демократизація виборчого процесу?
4. Що таке суб'єктивне і об'єктивне виборче право?
5. Що таке активне і пасивне виборче право?
6. Які демократичні принципи виборчого права?
7. Що таке виборчі обмеження (цензи) і привілеї? Наведіть приклади.
8. Охарактеризуйте систему виборчого законодавства України.
9. Охарактеризуйте нормативно-правове закріплення інституту виборів

10. Які національні гарантії виборчого права?
11. Що таке стандартизація інституту виборів?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Ознайомитись з системою виборчого законодавства України.
2. Нормативно-правове закріплення інституту виборів.
3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у який визначте та охарактеризуйте джерела виборчого права. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Відомо, що загальність як демократичний принцип виборчого права передбачає участь усіх громадян у виборах. Проте насправді різні політичні режими обмежують це право відповідними цензами. Наведіть реальні приклади цих цензів і специфіку їх прояву в різних країнах. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Принцип свободи виборів і добровільної участі в них громадян дотримує більшість демократичних країн. Чи існує інший світовий досвід (на прикладі сучасних демократичних країн). Результати доповіді на практичному занятті.

Практичне заняття № 24. Семінар «Виборче право та відповідальність за його порушення»

План:

1. Міжнародні стандарти та принципи виборчого права, їх втілення у нормах виборчого законодавства України.
2. Стандарти ООН в сфері реалізації демократичного характеру виборів.
3. Міжнародні критерії та принципи реалізації «істинно демократичних виборів».
4. Стандарти Ради Європи та ЄС в сфері забезпечення демократичних виборів.
5. Міжнародне спостереження за виборами. Роль та права міжнародних спостерігачів.
6. Форми та способи захисту виборчих прав громадян.
7. Дискусія щодо способів протидії формам незаконного впливу на виборців.

Питання до обговорення:

1. Охарактеризуйте міжнародні стандарти та принципи виборчого права. Чи знаходять вони втілення у нормах виборчого законодавства України?
2. Охарактеризуйте Стандарти ООН в сфері реалізації демократичного характеру виборів.
3. Визначте та охарактеризуйте міжнародні критерії та принципи реалізації «істинно демократичних виборів».
4. Які стандарти Ради Європи та ЄС в сфері забезпечення демократичних виборів?
5. Що таке міжнародне спостереження за виборами?
6. Яка роль міжнародних спостерігачів?
7. Які права міжнародних спостерігачів?
8. Охарактеризуйте форми та способи захисту виборчих прав громадян.
9. Які особливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу та інших учасників виборів?
10. Який порядок і строки розгляду скарг виборчими комісіями та судами?
11. Охарактеризуйте конституційно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення виборчого законодавства.
12. Які форми незаконного впливу на виборців? Чи є способи протидії їм?

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Форми незаконного впливу на виборців та способи протидії їм.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте Стандарти ООН в сфері реалізації демократичного характеру виборів. Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте міжнародні критерії та принципи реалізації «істинно демократичних виборів». Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте

стандарти Ради Європи та ЄС в сфері забезпечення демократичних виборів. Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 13. Виборча система сучасної України
Практичне заняття № 25. Круглий стіл «Виборча система сучасної України»

Питання до обговорення (теми презентацій-довідей за вибором):

1. Особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні.
2. Вибори до ВР України 1994 р. та партійність депутатів.
3. Запровадження змішаної виборчої системи та її вплив на результати парламентських виборів 1998 року.
4. Вибори до ВР України 2002 року. Перемога опозиційних партій на виборах.
5. Парламентські вибори 2006 та 2007 рр., їх порівняльний аналіз.
6. Парламентські вибори 2012, 2014 та 2019 років. Порівняльний аналіз результатів парламентських виборів 2014 та 2019 років.
7. Зміна конфігурації та акторного складу партійної системи України за результатами парламентських виборів 2019 року.
8. Особливості виборчих систем з виборів народних депутатів України, виборів Президента України, місцевих виборів.

Питання до роздумів:

1. Які особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні?
2. Який вплив парламентських виборів на формування партійної системи?
3. Яка методологія аналізу участі політичних партій у виборчому процесі?
4. Які підходи до періодизації становлення партійної системи України.
5. Які особливості організації та проведення виборів до ВР України 1994 року?
6. Які особливості організації та проведення виборів до ВР України 1998 року?
7. Які принципові особливості організації та проведення виборів до ВР України 2002 року?
8. Коли була впроваджена пропорційної виборчої системи в Україні?
9. Які причини розпуску Українського парламенту?
10. Які виборчі системи використовуються в Україні?
11. Яка виборча система використовується на виборах Президента України?
12. Яка виборча система використовується на виборах народних депутатів України?
13. Які особливості виборчих систем на місцевих виборах?

Методика проведення круглого столу:

1. Робота в малих групах.

- 1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.
- 2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо зміни конфігурації та акторного складу партійної системи України за результатами парламентських виборів 2019 року.

Методика проведення обговорювання:

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;
- кожна група обирає представників які виступають з доповідями, що підсумовують та презентують результати роботи групи (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.
  - обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів
  - обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
  - в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
  - учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
  - проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.
2. Підготувати презентації-довіді розглянувши етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Практичні завдання

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте особливості виборчих систем з виборів народних депутатів України, виборів Президента України, місцевих виборів. Результати доповіді на практичному занятті

Практичне заняття № 26. Дискусія «Виборча система сучасної України»

Питання до обговорення

1. Сучасна виборча система України та перспективи її розвитку.

Питання до роздумів:

1. Чи є еволюція виборчої системи в Україні з часу проголошення незалежності?
2. Виборчі фальсифікації та адміністративний ресурс при застосуванні мажоритарної виборчої системи.
3. Пропорційна виборча система із закритими списками: «кіт у мішку».
4. Проблема диктату партійних лідерів та зниження рівня компетентності депутатів, обраних за закритими списками.
5. Проблема «торгівлі» партійними місцями.
6. Проблема розвитку тіньового фінансування політичних партій.
7. Зростання кількості зареєстрованих політичних партій в Україні.
8. А що далі? Якими Ви бачите наступні вибори?

Методика проведення дискусії:

Робота в групі.

- проводяться у формі обговорення визначених питань;
- всі відкрито висловлюють свої думки з описом, поясненнями та демонстрацією проблемної ситуації;
- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку;
- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
- конструювання перспективи вирішення проблемної ситуації, здійснення процесу зважування ідей та пропозицій з метою прийняття логічного рішення.
- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Практичне завдання:

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.
2. Робота в групі.
  - обговорювання питань теми;
  - обмін думками, ідеями, пропозиціями.

Завдання для самостійної роботи***I. Питання для самостійного опрацювання.***

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до теми дискусії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми***Практичні завдання***

- Завдання 1.** Розробить ідеальну, на Вашу думку, виборчу систему для України. Результати доповісти на практичному занятті.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

Навчальним планом передбачено виконання кожним студентом індивідуального науково-дослідного завдання.

Творча (евристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з врахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

Практична реалізація такого принципу навчання пов'язана із використанням в навчальному процесі індивідуальних науково-дослідних завдань.

Індивідуальне науково-дослідне завдання є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і є необхідною умовою формування підсумкової оцінки з дисципліни.

Одним із найважливіших завдань вузівської підготовки є широке залучення студентів до наукових досліджень. Знання і уміння, необхідні для вироблення навиків науково-дослідної роботи майбутні спеціалісти отримують впродовж всього періоду навчання.

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, отриманих студентами при прослуховуванні лекційного курсу та самостійному вивченню дисципліни, виробленню навичок аналізу соціально-політичних явищ та процесів.

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни «Партійні та виборчі студії» та розвиток навичок самостійної роботи.

Для науково-дослідної роботи характерна певна послідовність протягом всього процесу дослідження, що дозволяє планувати та поетапно контролювати її результати. Зміст і послідовність виконання науково-дослідного завдання носять індивідуальний характер і контролюються викладачем, але в цілому рекомендується розподілити і проводити роботу у певній послідовності.

Зміст ІНДЗ. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми дисципліни, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських занять, охоплює одну тему (декілька тем) або зміст навчального курсу в цілому.

Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом викладача. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. Завдання можуть мати комплексний характер і тоді до їх виконання можуть залучатися кілька студентів.

Завдання для ІНДЗ повинні мати пошуковий, дослідницький характер, що стимулює студентів до наукової й творчої праці.

Навчальним планом дисципліни «Партійні та виборчі студії» передбачено ІНДЗ у формі *доповіді-презентації чи есе* (за вибором студента).

Структура індивідуального навчально-дослідного завдання наступна:

Вступ.

Теоретична частина.

Аналітична частина.

Дослідна (проектна) частина.

Висновки.

Перелік використаної літератури, статичної звітності.

Додатки.

ІНДЗ оцінюється за такими критеріями:

- самостійність виконання;
- логічність і послідовність викладення матеріалу;
- повнота розкриття теми (проблемної ситуації або практичного завдання);
- обґрунтованість висновків;
- використання статистичної інформації та довідкової літератури;
- можлива наявність конкретних пропозицій;
- якість оформлення.

Оцінювання індивідуальних завдань проводять за 10 бальною шкалою

Результати виконання ІНДЗ можуть бути викладені на практичному занятті з відповідної теми, або представлені викладачу для перевірки.

**ПРИБЛИЗНА ТЕМАТИКА ДОПОВІДІ З КОМП'ЮТЕРНОЮ
ПРЕЗЕНТАЦІЄЮ/ЕСЕ (за вибором)**

№ з/п	Тематика (за вибором)	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	<i>Доповідь з комп'ютерною презентацією</i>		
1	Особливості формування теорія політичних партій у Сполучених Штатах Америки.		
2	«Проект Джанди»		
3	Організаційні моделі політичної партії: класичні та сучасні підходи.		
4	Універсальні політичні партії: досвід сучасної України		
5	Законодавство України щодо діяльності політичних партій		
6	Залежність режиму функціонування партійної системи від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму		
7	Тенденційні напрямки розвитку партій та партійних систем на сучасному етапі		
8	Історичні особливості становлення інституту виборів в Україні		
9	Особливості виборів за різних політичних режимів.		
10	Висування кандидатів у депутати: характеристика шляхів висунення		
11	Виборчі системи країн Східної Європи.		
12	Референдуми в Україні		
13	Система виборчого законодавства України, її характеристики		
14	Особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні.		
	Есе		
1	Оцінка актуальності «залізного закону» Р. Міхельса на сучасному етапі діяльності партій в сучасній Україні		
2	Проблеми створення функціонального балансу діяльності партій в сучасній Україні		
3	Ідеальний тип політичної партії: можливості та перспективи розвитку		
4	Напрями реформування регулювання функціонування політичних партій в Україні		
5	Вплив виборчої формули на формування партійної системи в Україні		
6	Переваги та недоліки застосування індексу ефективної кількості партій.		
7	Виборність і колегіальність за середньовіччя.		
8	Вибори як знаряддя політичного маніпулювання		
9	Адмінресурс і його значення у виборчій кампанії		
10	Роль особистості лідера в умовах мажоритарної політичної системи.		
11	Значення референдумів для суспільства		
12	Форми незаконного впливу на виборців та способи протидії їм.		
13	Сучасна виборча система України та перспективи її розвитку.		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

РОЗДІЛ 4
КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ
ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА ПЕРЕВІРКИ
ЗНАНЬ

1. Політична партія розуміється як:

- а) об'єднання, які сприяють розвитку творчої активності і самодіяльності громадян;
- б) самостійна, вища, відносно привілейована група людей;
- в) організована група однодумців, яка намагається реалізувати інтереси частини народу, соціального класу, верстви завдяки здобуттю державної влади;
- г) спосіб організації та реалізації влади через надання виняткових повноважень окремим суб'єктам політики.

2. Головна мета діяльності політичної партії визначається:

- а) тиском на органи державної влади з метою досягнення певних потреб та інтересів;
- б) ініціюванням соціальних змін;
- в) боротьбою за політичну владу;
- г) авторитетною і точною оцінкою політичної ситуації в суспільстві. 1

3. Для доктринального підходу властиво розглядати політичні партії як:

- а) політичний інститут, що діє в політичній системі;
- б) групи людей, ідеологічно пов'язаних між собою;
- в) захисник і представник інтересів певного соціального класу.

4. За місцем в політичній системі партії класифікують на:

- а) кадрові та масові;
- б) легальні й нелегальні;
- в) правлячі та опозиційні;
- г) централізовані і децентралізовані.

5. Сучасний тип масових політичних партій виокремився в :

- а) XVII ст.;
- б) XVIII ст.;
- в) середина XIX ст.

6. Етапу формування сучасного типу політичних партій (за М. Вебером) відповідає:

- а) аристократичне угруповання;
- б) політичний клуб;
- в) масова партія.

7. Основною ознакою політичної партії називають:

- а) характер організації;
- б) прагнення до влади;
- в) ідеологічний зміст;
- г) забезпечення соціальної бази.

8. Функцію політичної соціалізації партії відображає:

- а) акумуляція та вираження соціальних інтересів;
- б) залучення громадян до активної участі у суспільно-політичному житті;
- в) підбір партійних державних лідерів.

9. За функціональним критерієм партії поділяють на:

- а) представницькі і мобілізуючі;
- б) індивідуального представництва і соціальної інтеграції;
- в) демократичні і тоталітарні;
- г) відкриті і закриті.

10. За якісним критерієм виокремлюють партійні системи:

- а) одно- і двопартійні;
- б) конкурентні та неконкурентні;
- в) двох з половиною партій;
- г) багатопартійні.

11. Існування декількох партій, одна з яких впродовж тривалого часу перемагає на виборах та одноосібно формує уряд –визначальна риса:

- а) однопартійної системи;
- б) партійної системи поміркованого плюралізму;
- в) партійної системи з партією-гегемоном;
- г) партійної системи з домінуючою партією.

12. Значне ідеологічне розмежування між партіями, а також відсутність сильних центристських партій притаманні системам:

- а) атомізованим;
- б) помірно багатопартійним;
- в) поляризованим багатопартійним. 1

13. Партійна система з домінуючою партією передбачає :

- а) домінування двох потужних партій;
- б) перебування однієї з партій впродовж тривалого часу при владі;
- в) існування багатьох маловпливових партій.

14. В країнах соціалістичного табору домінував тип партійної системи:

- а) поміркованого плюралізму;
- б) з партією – гегемоном;
- в) атомізований;
- г) поляризованого плюралізму.

15. В США – панівна партійна система:

- а) обмеженого плюралізму;
- б) домінування;
- в) двопартійна;
- г) гегемоністська.

16. Зрощування партійного та державного апарату – визначальна риса партійної системи:

- а) з домінуючою партією;
- б) з партією гегемоном;
- в) двопартійної;
- г) однопартійної.

17. Виборчі блоки (коаліції) найбільш властиві партійній системі:

- а) поміркованого плюралізму;
- б) атомізованих;
- в) поляризованих.

18. Закон про політичні партії в Україні прийнятий в:

- а) 1991 р.;
- б) 1999 р.;
- в) 2001 р.;
- г) 2004 р..

19. В Україні панівною партійною системою виступає:

- а) система поляризованого плюралізму;
- б) система обмеженого плюралізму;
- в) система з домінуючою партією;
- г) атомізована система.

20. До центристського спектру партій в Україні відносять:

- а) Республіканську партію України;
- б) Партію зелених України;
- в) Прогресивну соціалістичну партію України;
- г) Конгрес українських націоналістів.

21. Законодавче створення політичних партій в Україні започатковано:

- а) 1989 р.;
- б) 1990 р.;
- в) 1991 р.;
- г) 1993 р. 1

22. Осінню 1997 – весною 1998 р. в Україні започатковано:

- а) партійну реструктуризацію парламенту;
- б) формування виборчих блоків партій і партійних списків;
- в) партійну трансформацію;
- г) висування партіями кандидатів у мажоритарних виборчих округах.

23. Українські політичні партії об'єднує спільна риса:

- а) наявність власного електорату;
- б) притаманність традицій творення партій;
- в) злиття партій з бізнесом і тіншовими структурами;
- г) підвищений інтерес громадян до всіх партій.

24. Спектр партій національно-демократичного спрямування в Україні представлений:

- а) Виборчим об'єднанням «Свобода»;
- б) Ліберальною партією України;
- в) Трудовим конгресом України;
- г) Партією «Наша Україна».

25. Створення та діяльність структурних осередків політичних партій не допускається в:

- а) в навчальних закладах та інших державних установах і організаціях;
- б) в приватних підприємствах;
- в) громадських об'єднаннях.

26. Групу вищих партійних керівників, що збираються для попереднього обговорення політичних і організаційних питань і відповідних форумів партії, що фактично ухвалюють рішення, в англомовних країнах називають:

- а) бюро;
- б) праймеріз;
- в) президія;
- г) електорат;
- д) кокус.

27. Які маніпулятивні можливості двопартійної системи:

- а) виборці голосують за одну з провідних партій через небажання безрезультатно витратити свій голос, віддаючи його за нечисленну партію;
- б) виборець голосує за принципом вибору меншого зла із двох можливих;
- в) при збереженні стабільних умов політичного процесу забезпечується зміна інтересів;
- г) ніщо з перерахованого.

28. Які маніпулятивні можливості однопартійної системи:

- а) відсутність реального багатоманіття політичних симпатій у суспільстві;
- б) односторонні переваги у доступі до засобів масової інформації;
- в) домінування силових методів регулювання конфліктів;
- г) усе з перерахованого.

29. Партійна система поляризованого плюралізму — це:

- а) партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них,

формуванням уряду партіями центру, відсутністю позасистемної опозиції, демократичним політичним режимом;

- б) партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох партій, тривалою (понад 20 років) перемогою однієї партії на виборах і одноосібним формуванням уряду, демократичним політичним режимом;
- в) партійна система, яка характеризується наявністю великої кількості партій, які є малочисленими і мають незначну впливовість у суспільстві;
- г) партійна система, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій, гостротою ідеологічного розмежування між ними, наявністю двосторонньої деструктивної опозиції.

30. Які з перелічених ознак характерні для атомізованої партійної системи?

- а) демократичний політичний режим;
- б) одна провідна партія, інші партії – сателіти;
- в) зрощення партійного апарату з державним;
- г) позасистемна опозиція відсутня;
- д) кількість партій значення не має, всі вони не впливові;
- е) уряд формується або на позапартійній основі, або на засадах широкої коаліції;
- є) авторитарний або тоталітарний політичний режим.

31. Використовуючи для типології партій такий критерій, як засоби та методи діяльності, політичні партії поділяються на ...

- а) праві та ліві;
- б) правлячі та опозиційні;
- в) авангардистські та парламентські;
- г) кадрові та масові.

32. Якому партійному напрямку відповідає гасло «Україна для українців»?

- а) лівоцентристському;
- б) правоцентристському;
- в) центристському;
- г) праворадикальному.

33. Для якої партійної системи (за класифікацією Дж. Сарторі) характерним є заборона існування опозиційних партій?

- а) однопартійної;
- б) двопартійної;
- в) політичного домінування;
- г) обмеженого плюралізму.

34. Ознакою якої партійної системи є формування уряду на позапартійній основі або на основі широкої коаліції?

- а) атомізованої;
- б) обмеженого плюралізму;
- в) поляризованого плюралізму;
- г) домінантна.

35. Партійна система обмеженого плюралізму на відміну від системи поляризованого плюралізму (за класифікацією Дж. Сарторі) передбачає:

- а) наявність одного й того ж уряду протягом декількох каденцій;
- б) існування між партіями згоди стосовно основоположних принципів соціально-економічної та політичної систем країни;
- в) панівне становище однієї партії за фактичної відсутності конкурентної боротьби;
- г) існування позасистемної лівої та правої опозиції.

36. Які ознаки характеризують гегемоністську партійну систему?

- а) панівне становище однієї партії;
- б) існування політичної конкуренції між партіями;
- в) визнання керівної ролі правлячої партії всіма іншими партіями;
- г) існування на законних підставах політичної опозиції;
- д) відсутність конкуренції між монопольною партією та іншими політичними силами.

37. Партійна система за якої в країні дозволено функціонування тільки правлячої партії, називається однопартійною.

- А) так; Б) ні.

38. Партійна система, за якої за наявності в країні безлічі партій, реально претендують на владу і поперемінно формують уряд лише 2 з них називається двопартійною.

- А) так;
- Б) ні.

39. Партійна система за якої у виборчій боротьбі за владу бере участь більше 2 політичних партій і всі вони мають шанси взяти участь у формуванні уряду називається багатопартійною.

- А) так; Б) ні.

40. Забезпечення ефективного функціонування всієї політичної системи країни, узгодження і реалізація інтересів різних верств суспільства, стабільність існуючого ладу при збереженні динаміки і здатності до саморегулювання і розвитку є метою демократичних політичних партій.

- А) так; Б) ні.

41. Відображенням принципу, що вибори є єдино легітимним способом формування державної влади, слугує:

- а) періодичність виборів;
- б) загальність виборчого права;
- в) обов'язковість виборів;
- г) вільне волевиявлення виборців та гарантії таємниці голосування.

42. Відкритий характер виборів і довір'я до них свідчить про:

- а) вільне волевиявлення виборців та гарантії таємниці голосування;
- б) прозорість виборів;
- в) рівні права кандидатів;
- г) загальність виборчого права.

43. Котрі з перелічених компонентів є виявом виборчої процедури:

- а) висування кандидатів;
- б) розробка передвиборних програм;
- в) агітація;
- г) реєстрація виборців.

44. Вибори для поповнення представницького органу, якщо з його складу вибув один або кілька членів належать до:

- а) додаткових;
- б) позачергових;
- в) чергових;
- г) дострокових.

45. Обмеження права участі у виборах за певним критерієм прийнято називати:

- а) принципом виборів;
- б) виборчим цензом;
- в) стадією виборчого процесу.

46. В Україні реєстрація виборців є:

- а) добровільна;
- б) обов'язкова.

47. Виявом обмеження права вибору в демократичних системах може бути:

- а) висування кількох кандидатів від правлячої партії, які до тримуються єдиної ідеології;
- б) висунення правлячою партією поряд з головним кандидатом другорядних, маловідомих претендентів;
- в) висунення правлячою партією лише одного кандидата на кожен виборчу позицію.

48. Первинні вибори в ході обрання президента широко практикуються в:

- а) Федеративній Республіці Німеччині;
- б) Російській Федерації;
- в) Французькій республіці;
- г) США.

49. Під виборчою системою розуміють:

- а) цілеспрямований вплив людей та владних структур на суспільство;
- б) сукупність методів та систем послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного результату;
- в) сукупність передбачених законом виборчих процедур, пов'язаних з формуванням органів влади;
- г) заходи держави з організації та проведення виборів.

50. Мажоритарна система відносної більшості найбільш адекватна одній з партійних систем:

- а) однопартійній;
- б) двопартійній;
- в) атомізований;
- г) поміркованого плюралізму.

51. Яке судження відображає суть мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості?

- а) обраним вважається той кандидат, який збере більше дійсних голосів, ніж будь-який інший його суперник;
- б) обраним вважається той кандидат, який належить до партії, що зібрала більше голосів виборців;
- в) обраним вважається той кандидат, який отримав більше половини дійсних голосів виборців;
- г) обраним вважається той кандидат, рейтинг якого виявиться найвищим

52. Мажоритарна преференційна система передбачає, що:

- а) переможцем виборів стає той кандидат, який набрав більше 50% голосів виборців;
- б) результати виборів встановлюються на основі визначення рейтингу всіх кандидатів;
- в) переможцем виборів стає той кандидат, який набрав більше голосів, ніж його конкуренти.

53. Голосування за списками партій, коли дозволяється голосувати з партію і водночас виражати перевагу комусь з її кандидатів характерне для одного з різновидів пропорційної системи:

- а) за загальнонаціональним партійним списком;
- б) з регіональними партійними списками;

- в) з відкритим списком;
- г) з закритим списком.

54. За допомогою яких заходів при використанні партійно-пропорційної системи не допускається проникнення у парламенти багатьох країн не впливових політичних партій?

- а) заборона брати участь у виборах партіям, чисельність яких менше, ніж 1 тис. членів;
- б) встановлення певного мінімуму голосів виборців, що має отримати партія на виборах;
- в) подання заяви, яка повинна бути підписана не менше, ніж 200 виборцями даного округу.

55. В якому судженні відсутня ознака змішаної виборчої системи?

- а) частина парламенту обирається за пропорційною, а частина – за мажоритарною виборчою системою;
- б) нижня палата парламенту обирається за пропорційною, а верхня за мажоритарною виборчою системою;
- в) виборець обирає список партії та окремих депутатів у списку;
- г) нижня палата парламенту обирається за пропорційною та мажоритарною виборчою системою.

56. Кумулятивний тип голосування передбачає:

- а) право голосувати лише за одного кандидата партією;
- б) право мати декілька голосів та їх розподіляти в формі рейтингу за певними мандатами;
- в) право мати стільки голосів, скільки мандатів та розподіляти їх як в рамках одного чи багатьох партійних списків.

57. Преференційна мажоритарна виборча система дозволяє обирати кандидата депутатом внаслідок:

- а) отримання ним більше 50% голосів від загальної кількості поданих в окрузі голосів;
- б) набуття простої більшості голосів у порівнянні з конкурентами по округу;
- в) внаслідок виведення виборцем рейтингу кандидатур в багатомандатних округах.

58. Перевагами мажоритарної виборчої системи є те, що дана система...

- а) сприяє розвитку політичного плюралізму;
- б) забезпечує безпосередній зв'язок між депутатом та виборцями;
- в) дозволяє сформувати органи влади, в яких представлена реальна картина співвідношення політичних сил;
- г) сприяє консолідації політичних сил, укрупненню партій;
- д) надає більшій свободи дій обраному депутатові.

59. Перевагами партійно-пропорційної виборчої системи є те, що дана система...

- а) сприяє розвитку політичного плюралізму;
- б) забезпечує безпосередній зв'язок між депутатом та виборцями;
- в) дозволяє сформувати органи влади, в яких представлена реальна картина співвідношення політичних сил;
- г) сприяє консолідації політичних сил, укрупненню партій;
- д) створює можливості для молодих і небагато чисельних партій нарощувати свій потенціал.

60. Недоліками мажоритарної виборчої системи є те, що дана система...

- а) не сприяє встановленню тісного зв'язку між депутатами та виборцями;
- б) значну частину виборців залишає не представленою в органах влади;
- в) сприяє виникненню залежності депутатів від партійного керівництва;
- г) дозволяє партії, що набрала на виборах менше голосів, ніж її суперники, отримати більшу кількість депутатських місць;
- д) створює складнощі у формуванні уряду.

61. Недоліками партійно-пропорційної виборчої системи є те, що дана система...

- а) сприяє втраті безпосереднього зв'язку виборців із депутатами;
- б) значну частину виборців залишає не представленою в органах влади;
- в) сприяє виникненню залежності депутатів від партійного керівництва;
- г) створює умови для виникнення диспропорції між кількістю голосів виборців, що набрала партія, та кількістю депутатських місць, нею отриманих;
- д) створює складнощі у формуванні уряду.

62. Право виборця голосувати за цілий список або вибирати кандидата за принципом преференцій – це є характерна риса різновиду пропорційної системи:

- а) з жорсткими списками;
- б) преференцій;
- в) з напівжорсткими списками.

63. Залежність між виборчими та партійними системами вперше описав та сформулював закони їх взаємозв'язку:

- а) П. Сорокін;
- б) Р. Міхельс;
- в) М. Дюверже;
- г) Т. Парсонс.

64. Виборчий поріг для політичних партій застосовується передусім в умовах:

- а) змішаної виборчої системи;

- б) пропорційної виборчої системи;
- в) мажоритарної виборчої системи.

65. Парламент України, який в 1991 р. прийняв Акт проголошення незалежності України, був сформований внаслідок виборів, проведених за:

- а) змішаною системою;
- б) пропорційною системою;
- в) мажоритарною системою.

66. Вибори в Україні до органів державної влади та органів місцевого самоврядування відбуваються на основі:

- а) таємного голосування;
- б) загального та рівного виборчого права;
- в) загального, рівного, прямого виборчого права, відкритого голосування;
- г) загального, рівного, прямого виборчого права, таємного голосування.

67. Перший виборчий закон в незалежній Україні був прийнятий:

- а) 1991 р.;
- б) 1993 р.;
- в) 1997 р.

68. Вперше політичні партії України стали повноправними суб'єктами виборчого процесу в:

- а) 1993 р.;
- б) 1997 р.;
- в) 2001 р.

69. В Україні діє виборча система:

- а) пропорційна;
- б) змішана;
- в) мажоритарна.

70. Відповідно до пасивного виборчого права народним депутатом України може стати громадянин України у віці не молодшому за:

- а) 18 років;
- б) 25 років;
- в) 20 років;
- г) 21 рік;
- д) 16 років;
- е) 35 років.

71. Згідно виборчого закону 2001 р. вперше в Україні чітко визначено:

- а) суб'єктів виборчого процесу, їхні права та обов'язки;
- б) виборчий бар'єр для партій;
- в) тип мажоритарної виборчої системи.

72. Пропорційну виборчу систему впроваджено в Україні згідно норм виборчого закону:

- а) 2001 р.;
- б) 1997 р.;
- в) 2002 р.;
- г) 2006 р.

73. Законом «Про вибори народних депутатів України» (1997 р.) запроваджувалась виборча система:

- а) мажоритарна в два тури (І тур – абсолютної більшості; 2 тур – відносної більшості);
- б) мажоритарна в два тури голосування (абсолютної більшості);
- в) змішана.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Історія та теорія політичних партій. Етапи історичного розвитку партій.
2. Формування класичної теорії політичних партій.
3. Сучасні теорії політичних партій та партійних систем.
4. Теорія кризи партії та її інтерпретація.
5. Основні підходи до визначення поняття «політична партія».
6. Інституційні ознаки політичної партії.
7. Індикатори політичних партій.
8. Функції політичних партій у політичній системі суспільства і їх типологія.
9. Структура політичної партії, її елементи та різновиди.
10. Організаційні моделі політичної партії: класичні та сучасні підходи.
11. Внутрішньопартійна демократія: сучасні проблеми та тенденції вирішення.
12. Типологізація політичних партій, сутність та критерії.
13. Класифікація політичних партій за різними ознаками.
14. Ідеологія політичних партій.
15. Типологія політичних партій за ідеологічною ознакою.
16. Суспільно-політичні доктрини у діяльності політичних партій.
17. Соціалізм в ідеології, політиці та практиці соціал-демократичних та комуністичних партій.
18. Лібералізм та неолібералізм як ідейно-політичні доктрини політичних партій.
19. Консерватизм та неоконсерватизм як ідейно-політичні доктрини політичних партій.
20. Націоналізм як ідейно-політична доктрина політичних партій.
21. Клерикалізм – ідейна основа політичних партій релігійного спрямування.
22. Екстремістські ідеології в політиці та практиці політичних партій.

23. Особливості ідеологічної ідентифікації політичних партій в Україні.
24. Правова регламентація організації та діяльності політичних партій.
25. Законодавство України щодо діяльності політичних партій.
26. Інститут державної реєстрації політичних партій.
27. Політико-адміністративні засади діяльності політичних партій в Україні.
28. Демократичні стандарти фінансування політичних партій.
29. Фінансова діяльність політичних партій як об'єкт правового регулювання.
30. Фінансові джерела діяльності партій.
31. Світовий досвід фінансування політичних партій. Практика фінансової діяльності партій у сучасній Україні.
32. Партійна система: сутність, умови формування, основні характеристики.
33. Конфігурація партійної системи.
34. Типологія партійних систем, критерії класифікації.
35. Особливості головних типів партійних систем.
36. Моделі функціонування партійних систем у сучасних суспільствах.
37. Поняття і види функціонування партійної системи.
38. Режим функціонування партійної системи., сутність та види.
39. Залежність режиму функціонування партійної системи від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму.
40. Емпіричні методи дослідження політичних партій.
41. Поняття виборів. Умови ефективності виборів. Типологія виборів.
42. Прямі та непрямі вибори: порівняльна характеристика. Додаткові та часткові вибори.
43. Сутність «первинних виборів». Поняття обов'язковості виборів.
44. Функції виборів, їх змістовна характеристика.
45. Класифікація виборів.
46. Вибори як знаряддя політичного маніпулювання. Шляхи та чинники нейтралізації маніпуляції.
47. Вибори і голосування: спільні та відмінні риси понять.
48. Виборча кампанія: сутність, цілі, завдання та чинники.
49. Моделі та типи виборчої кампанії.
50. Етапи виборчої кампанії. Чинники успіху виборчої кампанії.
51. Ресурси виборчої кампанії.
52. Фінансове забезпечення виборчої кампанії.
53. Виборчий процес: сутність, функції, його суб'єкти та інші учасники.
54. Засади виборчого процесу.
55. Структура виборчого процесу, його основні етапи та їх функціональне призначення.
56. Виборча система: сутність, функції, принципи побудови та функціонування.

57. Структура виборчих систем, її обов'язкові та факультативні елементи.
58. Завдання виборчої системи.
59. Теоретико-методологічні підходи до розуміння та типологізації виборчих систем.
60. Мажоритарна виборча система: сутність, механізм, види та різновиди, переваги та недоліки.
61. Пропорційна виборча система: сутність, механізм, види та різновиди, переваги та недоліки.
62. Напівпропорційні виборчі системи: сутність, види та різновиди, переваги та недоліки.
63. Змішана виборча система: сутність, види та різновиди, переваги та недоліки.
64. Референдум: сутність, зміст, функції.
65. Види референдумів та їх характеристика.
66. Плебісцит: сутність, зміст, функції, умови проведення.
67. Електронний плебісцит: сутність та перспективи використання в Україні.
68. Умови проведення і значення референдумів для суспільства
69. Виборче право: сутність, джерела, принципи.
70. Виборче право суб'єктивне і об'єктивне, активне і пасивне.
71. Демократичні принципи виборчого права.
72. Виборчі обмеження (цензи) і привілеї.
73. Система виборчого законодавства України, її характеристики.
74. Міжнародні стандарти та принципи виборчого права, їх втілення у нормах виборчого законодавства України.
75. Міжнародне спостереження за виборами. Роль та права міжнародних спостерігачів.
76. Форми та способи захисту виборчих прав громадян.
77. Особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем; не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань, ніколи не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; відповідь на запитання невпевнена, хаотична або відсутня, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач не достатньо активно працює на практичному занятті хоча його знання є достатньо повними, Відповіді на запитання майже повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання але припускає 1-2 помилки у визначеннях, які сам же виправляє; мають місце деякі недоліки у послідовності, логічності чи аргументованості відповіді, демонструє вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, проте подекуди може припускатися незначних помилок, показує недостатні знання літературних джерел.
	2 бали	Здобувач активно працює на практичному занятті, вільно володіє програмним матеріалом, демонструє розуміння та засвоєння матеріалу, набуті навички та вміння самостійно опрацьовувати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, ставити і розв'язувати наукові проблеми, розмірковувати, робити власні висновки. Вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, дуже добре працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал у вигляді презентації,

		відповідей на запитання тощо. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач не виконує практичні завдання і самостійну роботу. Не працює з літературою.
	1 бал	Здобувач виконує більшість видів практичних завдань і самостійної роботи. Виконання завдань характеризується повнотою з декількома помилками суттєвого характеру.
	2 бали	Здобувач виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань, успішно, комплексно вирішує поставлені завдання. Виконання завдань характеризується повнотою з декількома помилками не суттєвого характеру
	3 бали	Здобувач виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань. Бездоганно, творчо розв'язує типові, комбіновані й нестандартні задачі різними способами, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат Вміє самостійно опрацювати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, зокрема й електронної, аналізувати й передавати її.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (доповідь з комп'ютерною презентацією)	0 балів	Доповідь не якісна, тема не розкрита, надана інформація не відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз відсутній, автор(ка) не в змозі презентувати матеріал в аудиторії. Презентація не зараховується тому що виконана не самостійно, а є плагіатом або запозичена з мережі Інтернет. Завдання не виконано
	1-2 бали	Доповідь не дуже якісна, не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані

		загальні висновки, або вони взагалі відсутні, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу, її оформлення не відповідає вимогам. Презентація виконана самостійно, проте автор(ка) не може презентувати матеріал в аудиторії, не може відповісти на питання від аудиторії.
	3-4 бали	Зміст доповіді відповідає заявленій темі, проте тема розкрита не повно / наявні фрагменти, які не відповідають темі. Наведені дані і факти обґрунтовують чи ілюструють сформульовані тези частково (не більше 2 зауважень). Достовірність інформації у доповіді має зауваження щодо однієї з вимог (точності, обґрунтованості, наявності посилань на джерела первинної інформації). Здобувач демонструє сформованість умінь і навичок правильного (не більше 2 помилок) і переконливого мовлення, володіє навичками доцільної побудови промови, аргументованого доведення тез, проте відтворює завчений текст, не враховуючи особливості усного мовлення, обмежено послуговується ораторськими прийомами зацікавлення і утримання уваги слухачів, втрачає контакт з аудиторією. Засоби виразності використовуються не завжди доцільно. Під час виступу здобувач відчувається достатньо впевнено. Не дотримано всіх вимог до створення мультимедійної презентації: спостерігається незначна інформаційна надмірність тексту презентації, чи/та перевантаженість ілюстративним матеріалом. Ілюстрації та графічні елементи органічно доповнюють текст, проте є незначні недоліки дизайну презентації.
	5-6 балів	Доповідь якісна із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно автор(ка) пояснює матеріал впевнено виправляється, змістовний матеріал

		представлений гідно, у висновку сформульовані самостійні висновки, які містять незначні огріхи, тема розкрита загалом, робота відповідає обсягу, інформація на слайдах подана з покликанням на джерела, гідно оформлені і актуальна. Презентація виконана самостійно, автор(ка) може презентувати матеріал в аудиторії але не впевнено відповідає на питання від аудиторії
	7-8 балів	Доповідь якісна, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, автор(ка) без перешкод презентує матеріал, зміст презентації представлений гідно, без перевантаження слайдів текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні висновки, які підкріплені фактичними доказами, робота відповідає обсягу, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить покликання на джерела, гідно оформлені і актуальні. Презентація виконана самостійно із елементами новизни та оригінальності, оформлення відповідає вимогам, автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії але подекуди може припускатися незначних помилок
	9-10 балів	Доповідь якісна, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії.

		Презентація виконана самостійно та оригінально, оформлення відповідає всім вимогам. Зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження, підкріплені фактичними доказами та розрахунками, робота відповідає обсягу, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить покликання на джерела, які гідно оформлені і актуальні
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (есе)	0 балів	Завдання не виконано або виконано не самостійно, скачено з мережі Інтернет.
	1 бал	Представлений текст не є по формі есе (есе підміняється рефератом).
	2-3 бали	Есе не відповідає необхідному обсягу, змістовні зв'язки тексту есе з цитованими науковими текстами відсутні, внутрішня логіка есе порушена (текст є аплікацією з власної думки і «цитат» з наукових текстів). Представлено власну позицію за даною проблематикою на побутовому рівні без аргументації.
	4-5 балів	Есе відповідає необхідному обсягу, власна позиція здобувача формально підкріплена посиланнями на наукову літературу за відсутності змістовних зав'язків з цитованими науковими текстами. Проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів. Власна думка не достатньо аргументована практичними фактами.
	6-7 балів	Есе відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена. Проблема розкрита з використанням основних термінів і понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки й обґрунтування не присутні або явно не простежуються). Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти. Проте наукове обґрунтування виконано схематично, позиція

		здобувача і наукові тексти формально узгоджені, при цьому внутрішня логіка есе розмита.
	8-9 балів	Есе відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена грамотно. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована практичними фактами.
	10 балів	Есе відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена грамотно і самостійно. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на практичні факти
Письмова (контрольна) робота	0 балів	Здобувач менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – не достатній рівень знань
	1 бал	Здобувач не менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	2 бали	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3 бали	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	4 бали	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	5 балів	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Історія зарубіжної політичної думки», яка за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів (не менше 40). Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не

анулюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні політичні явища і факти, виявляючи особистісну позицію; вміло реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни при виконанні практичних завдань. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи. Оцінка нижче 100 балів

	обґрунтовується тим, що має місце невелика кількість неточностей у розкритті теоретичних питань навчальної дисципліни, або при вирішенні складних практичних завдань
Добре (82-89 В)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій, добираючи переконливі аргументи, вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері політики, але припускається несуттєвих помилок. У відповідях та при виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною. Має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування
Добре (74-81 С)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які виправляє після надання консультативної допомоги викладача. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо форм, методів, основних механізмів та технологій прийняття рішень у політичній сфері при заданій зміні вихідних параметрів, але без всебічного аналізу та аргументації. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом. Розуміє зміст професійної діяльності в сфері політики, але додаткові питання щодо можливості використання теоретичних положень у практичній діяльності викликають складності.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач виявляє базові знання: розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. На задовільному рівні володіє термінологією, може аналізувати, порівнювати і робити висновки, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, допускає ряд серйозних помилок при узагальненні та інтерпретації основних закономірностей, фактів та явищ, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях. Виконує завдання із

	допустимою кількістю грубих помилок. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбаченому програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач недостатньо володіє начальним матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих помилок, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну не сформованість компетентностей за заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу

Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, ІНДЗ)			ІНДЗ	Екзамен	Сума
Теми	Бали	Разом	0–10	0–20	0–100
Тема 1	0–5	0–70			
Тема 2	0–5				
Тема 3	0–5				
Тема 4	0–5				
Тема 5	0–5				
Тема 6	0–5				
Тема 7	0–5				
Тема 8	0–5				
Тема 9	0–5				
Тема 10	0–5				
Тема 11	0–5				
Тема 12	0–5				
Тема 13	0–5				
Письмова робота	0–5				

Шкала оцінювання за всіма видами контролю:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка а ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	задовільно
60–63	E	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Вибори Президента України 2019 : посібник для суддів / [Б. Мохончук та ін.; за ред. Ю. Барабаша. Київ : АК-Group, 2019. 212 с.
2. Кириченко В, Кириченк Ю, Соколенко Ю. Політико-правова система України : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 304 с.
3. Місцеві вибори 2020: посібник для суддів / О. Губська та ін.; за ред. М. Цуркана. Київ : АК-Group, 2020. 308 с.
4. Нестерович В.Ф. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс. Київ : ЦУЛ, 2020. 218 с.
5. Обушний М.І., Примуш М.В., Шведа Ю.Р. Партологія. Навчальний посібник. / За ред. Обушного М.І. Друге видання, виправлене і доповнене. Київ : Арістей, 2017. 432 с.
6. Позачергові вибори народних депутатів України 2019 : посібник для суддів /Л. Гончар та ін.; за ред. М. Цуркана. Київ : АК-Group, 2019. 252 с.

Допоміжна

1. Антонова Л. В., Антонов А. В. Вплив громадянського суспільства на удосконалення виборчого процесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1997>
2. Антонова Л. В., Антонов А. В. Удосконалення виборчого процесу в Україні: організаційно-правовий аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1984>
3. Балашова О. Дослідження партійної системи через призму кількісної методології. *Політичне життя*. 2018. № 2. С.5–13.
4. Бусленко В. Взаємовідносини влади і опозиції в державах Вишеградської групи. Монографія. Вінниця, 2020. 320 с.
5. Виборчий процес 2019 року в Україні у світлі суспільних очікувань / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 232с.
6. Голобутовський Р.З., Сидоренко А.А. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства. *Young Scientist*. № 5 (93). 2021. С.107-110.
7. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні : монографія. Київ : Ваіте, 2018. 908 с

8. Лешанич М. Особливості інституціоналізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Івано-Франківськ, 2019. 209 с.
9. Марчук М. І. Місцеві вибори у країнах Європейського Союзу та Україні: порівняльна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С.119-123.
10. Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження / Б. С. Мохончук : монографія. Харків : Юрайт, 2021. 304 с.
11. Наумкіна С. М. Теоретичний вимір політичної опозиції як сучасного феномену. *Політичне життя*. 2020. № 4. С. 39-46.
12. Наумкіна С. М., Бахметьєв А. Є. Виборчі технології і умови цифровізації. *Людина має право соціально-гуманітарний дискус у контексті реформаційних процесів в Україні*. Матеріали круглого столу 18 листопада 2021 року. Одеса: ОДУВС, 2021. 20-22.
13. Наумкіна С. М. Конституції як процедури забезпечення контрольованого використання влади у правовій державі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Т. 1. № 3. С. 3–7.
14. Остапеч Ю. Основні напрями дослідження електоральних процесів у зарубіжній та вітчизняній політичній науці. *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск 2. Ужгород, 2018. С.4–60.
15. Остапеч Ю. Методологія дослідження виборчого процесу та поведінки виборців : дослідницькі напрями та методи аналізу. *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск 3. Ужгород, 2018. С.4–42.

Інформаційні ресурси

1. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290>.
2. Національний Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Центральної Виборчої Комісії. URL: <http://www.cvk.gov.ua>
4. Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine). URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
5. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
6. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua>
7. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "СОЦІОПОЛІС". URL: <http://sociopolis.com.ua/Sociopolis/About>

8. Parties and Elections in Europe. URL: <http://www.parties-and-elections.eu/index>.
9. The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/the-europeanelections-monitor/2021/>
10. 2019 European election results. URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results2019/en>